

УДК 316.6:316.485.26(477.61/.62)

ЛІНІЯ РОЗМЕЖУВАННЯ НА ДОНБАСІ: КОРДОН МІЖ «СВОЇМИ» ЧИ З «ЧУЖИМИ»?**Хобта Світлана Вікторівна** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

У статті розглядаються територіальні зміни, викликані війною на Сході України та їхнє сприйняття населенням зони конфлікту. Військовий конфлікт визначається як «заморожений». Доводиться, що війна фрагментувала соціальний простір суспільства. Стійкої реальності набула лінія розмежування (атрибут усіх «заморожених» конфліктів) між підконтрольними та непідконтрольними уряду територіями Луганської та Донецької областей. Вона наразі частково виконує функції державного кордону, обмежуючи поля інституційного впливу України та ЛНР/ДНР і РФ. Це по-новому структурує життєві практики мешканців цього регіону. На основі результатів дослідження в Луганській області доводиться, що лінія розмежування порізала життєвий простір мешканців області, розділивши простори їхнього існування на простір, з яким індивід пов'язує свої перспективи (перспективний простір, Батьківщина), в якому він реалізується і забезпечує своє життя, заробляє (інституційний простір), та простір, в якому він живе (повсякденний простір). Лінія розмежування не сприймається мешканцями області як кордон, що розділяє «своїх» і «чужих». Це тимчасовий бар'єр між «своїми». Мешканці регіону продовжують себе бачити однією спільнотою, сподіваючись на мирне вирішення конфлікту і об'єднання територій. Показано, що політика України стосовно квазідержавних утворень (ЛНР/ДНР) в цілому не відрізняється від політики інших метрополій у «заморожених конфліктах». Ізоляція непідконтрольних територій, відкладення вирішення ситуації, що склалася, може в перспективі лише ускладнювати знаходження компромісу, а пропаганда з обох сторін буде лише поглиблювати розкол.

Ключові слова: військовий конфлікт, «заморожений» конфлікт, лінія розмежування, кордон, соціальний простір, Схід України.

В статье рассматриваются территориальные изменения, вызванные войной на Востоке Украины и их восприятие населением зоны конфликта. Военный конфликт определяется как «замороженный». Показано, что война фрагментировала социальное пространство общества. Устойчивую реальность приобрела линия разграничения (атрибут всех «замороженных» конфликтов) между подконтрольными и неподконтрольными правительству территориями Луганской и Донецкой областей. Она на данный момент частично выполняет функции государственной границы, ограничивая поля институционального влияния Украины и ЛНР/ДНР и РФ. Это по-новому структурирует жизненные практики жителей этого региона. На основе результатов исследования в Луганской области демонстрируется, что линия разграничения «разрезала» жизненное пространство жителей области, разделив пространства их существования на пространство, с которым индивид связывает свои перспективы (перспективное пространство, Родина), в котором он реализуется и обеспечивает свою жизнь, зарабатывает (институциональное пространство), и пространство, в котором он живет (повседневное пространство). Линия разграничения не воспринимается жителями области как граница, разделяющая «своих» и «чужих». Это временный барьер между «своими». Жители региона продолжают себя видеть одним сообществом, надеясь на мирное разрешение конфликта и объединение территорий. Показано, что политика Украины относительно квазигосударственных образований (ЛНР/ДНР) в целом не отличается от политики других метрополій в «замороженных» конфликтах. Изоляция неподконтрольных территорий, отсрочка решения сложившейся ситуации может в перспективе только усложнять поиск компромисса, а пропаганда с обеих сторон будет только углублять раскол.

Ключевые слова: военный конфликт, «замороженный» конфликт, линия разграничения, граница, социальное пространство, Восток Украины.

The article examines the territorial changes caused by the war in the East of Ukraine and their perception by the population of the conflict zone. The military conflict is defined as «frozen». It is shown that the war fragmented the social space of society. The new element of reality – the demarcation line (the attribute of all «frozen conflicts») between the territories of the Luhansk and Donetsk regions controlled and not controlled by the government. Now it function as the state border. It is limiting the fields of institutional influence of Ukraine and the LNR/DNR and Russian Federation. This is a new structure of life practices. Based on the results of the research in the Lugansk region, it is shown that the line of demarcation cut the living space of the inhabitants of the region. It divide the spaces with which the person connects his perspectives (perspective space, Homeland), space in which he realizes and ensures his existence, earns (institutional space) and space, where he lives (everyday life space). The line of demarcation is not perceived by the

inhabitants of the region as a border separating their own and others'. This is a temporary barrier between their own. The inhabitants of the region perceive themselves as one community, hoping for a peaceful resolution of the conflict and unification of the territories. It is shown that the policy of Ukraine regarding quasi-state entities (LDP/DPR) does not differ from the policy of other metropolitan countries in «frozen conflicts». Isolation of uncontrolled territories, postponement of the decision can in the future only complicate the search for a compromise, and propaganda on both sides will only deepen the split.

Keywords: military conflict, «frozen conflict», line of demarcation, border, social space, East of Ukraine.

Війна принесла Україні серйозні територіальні зміни, що спричинили виникнення як ментальних, так і цілком фізичних кордонів з КПП і блок-постами, про які до війни не можна було й подумати. Стійкої реальності набула лінія розмежування, яка розділяє підконтрольні та непідконтрольні українському уряду території Луганської та Донецької областей. Наразі вона взяла на себе частково функції державного кордону.

Очевидно, кордони, що виникли у нашому суспільстві, не зникнуть, навіть за умови припинення військового конфлікту, що, на жаль, найближчим часом і малоймовірно. Навіть фізично зруйновані, кордони не зникають без сліду. Конфлікт прийняв затяжний характер і поповнив перелік так званих світових «заморожених» конфліктів [1, 2].

У цих умовах актуалізується необхідність дослідження соціальних наслідків територіальних змін, викликаних воєнними діями, та досвіду суспільств, що зіткнулись з аналогічними проблемами. Предмет нашого розгляду – територіальні зміни у ситуації «замороженого» конфлікту та їхнє сприйняття населенням зони конфлікту. Метою цієї публікації є визначення специфіки українського випадку у порівнянні із «замороженими» конфліктами, що відбувалися в інших країнах.

Почнемо з загального контексту територіальних змін в Україні. Цим контекстом є ситуація «замороженого» конфлікту, або «відкладеного»/«тліючого» конфлікту. У «заморожених» конфліктах виділяють три суб'єкти: держава-покровитель/донор, держава-метрополія/батьківська та квазідержава/невизнана держава. Останню також називають «де-факто незалежна держава», але ця назва настільки не відповідає реальному стану речей, що заслуговує тільки на іронічне згадування [3]. На пострадянському просторі донорською державою всіх «заморожених» конфліктів є Росія; говорять, що Росія їх колекціонує [4]. Важлива риса невизнаних держав – виникнення через військовий конфлікт. В Україні в ході військового конфлікту на непідконтрольних територіях постали так звані «ЛНР/ДНР», які увійшли в рубльову зону і випали з поля інституційного впливу України.

«ДНР/ЛНР» вирізняються з-поміж інших пострадянських квазідержав багаточисельністю населення. Їх, як правило, порівнюють з Придністров'ям. Обидві території (і Донбас і Придністров'я) є гірничодобувними та промисловими центрами своїх батьківських держав і мають досить схожі людський капітал і сукупність факторів виробництва. Донбас – регіон з традиційно міцною регіональною ідентичністю, який вирізняється індиферентністю до етнічності і підтримкою проекту нації-співгромадянства [5]. Важливою обставиною є те, що Україна, як і Молдова, безпосередньо межує з ЄС.

Насправді, окрім названих суб'єктів «заморожених» конфліктів існує ще один – країна-арбітр, за активного сприяння якої і відбувається «замороження» врегулювання конфлікту. Це, так би мовити, держава-покровитель, але вже для батьківської держави. Наразі в українському конфлікті, як до речі і в багатьох інших, роль арбітра грає т.з. консолідований Захід. Виникнення квазідержав можливо тільки за умови слабкості батьківської держави. Як квазідержава шукає економічної, політичної та військової підтримки у країні-донора, так батьківська держава вимушена шукати постійної підтримки зовнішніх сил, спроможних втихомирити донора. Україна, на жаль, отримавши під час Майдану високу міжнародну підтримку і кредит довіри, швидко втратила свою суб'єктність. Західні аналітики прямо на це вказують: «Уроки Східної України досить різноманітні, що демонструє межі недорогих асиметричних підходів навіть у відносно слабкій та вразливій державі. Росія досягла своїх основних цілей, але набагато дорожче, ніж бажано» [6, с. 77]. Все це змушує шукати пояснення причин «заморожених» конфліктів у змаганні центру і периферії за контроль над периферією.

Підтвердженням цього є моніторинг конфліктів ключовими гравцями капіталістичної системи. Дослідні центри конфліктів є і в Європі, і в США [7, 8, 9]. Так, Центр глобального моніторингу конфліктів (The Center for Preventive Action's (CPA) Global Conflict Tracker) поділяє конфлікти на три групи: а) конфлікти з критичним впливом на інтереси США, тобто конфлікти, які можуть спричинити військове або ресурсне залучення США; б) конфлікти, що впливають на стратегічно важливі для США країни, але не передбачають зобов'язання щодо взаємної оборони (український конфлікт, поруч з ізраїльським і курдським, належить до цієї групи); в) конфлікти, що можуть мати глибокі гуманітарні наслідки, але в країнах з обмеженою стратегічною важливістю для США [8]. Показово, що США ретельно моніторять навіть конфлікти низької, з їхньої точки зору, важливості, зокрема конфлікти на Кавказі [9]. Для РФ, за оцінками українських експертів, підтримка «заморожених» конфліктів пов'язана з бажанням «тримати руку на тих процесах, які відбуваються на пострадянському просторі, і не дати своєму оточенню вийти з орбіти її впливу. Утримання напруженості в зонах «заморожених» конфліктів дає можливість впливати не тільки на внутрішню політику цих держав, а й на політику ЄС і НАТО, куди ці республіки могли б прагнути» [10].

Реальність існування квазідержав – слабка економіка і слабкі інституційні структури. З економічної та політичної точки зору існування цих утворень досить проблематично. Пол Кольсто перераховує основні причини їхніх труднощів. По-перше, квазідержави, як правило, приречені на «поганий старт», бо значна

частина інфраструктури зруйнована після громадянської війни, яка у більшості випадків відбувається на їхній території до її відділення. По-друге, як і будь-яким новим державам, квазідержавам, принаймні спочатку, не вистачає правового механізму, і вони не в змозі збирати податки і виконувати основні функції управління, забезпечуючи особисту безпеку, не кажучи вже про майнові права. Ці труднощі комбінуються з відсутністю міжнародного визнання. Статус квазідержави перешкоджає нормальній легальній торгівлі з зовнішнім світом і потурає веденню незаконного бізнесу, розвитку контрабанди. По-третє, квазідержави інвестиційно не привабливі [11]. Окрім того, ці утворення вимагають постійної силової підтримки. Якщо подивитися на співвідношення кількості військових та чисельності населення, у квазідержав воно перевищує середні європейські цифри Наприклад, у ПНР на 1000 осіб приходится 15 військових, у Південній Осетії – 56 [12], це без врахування російських військ, які там дислокуються, тоді як у Великобританії – 3, Польщі – 4, Угорщині – 3 [13].

Проте, не дивлячись на перераховані несприятливі економічні обставини, жодна з пострадянських квазідержав не розвалилась. Натомість вони функціонують, забезпечуючи внутрішню легітимність, а у випадку ПНР ще й заповнюють експортні квоти батьківської держави [14]. Їхню життєздатність забезпечує висока внутрішня лояльність населення, що підтримується масованою ідеологічною діяльністю, та надприбутковістю нелегальних економік [15].

Соціологічні дослідження показують, що люди в квазідержавих не обов'язково не задоволені їхнім існуванням. Про це говорять результати досліджень, проведених одночасно в Грузії і Абхазії, а також в Молдові і Придністров'ї у 2010 році професором Джоном О'Локліном з Інституту поведінкових наук Університету Колорадо (США) [16]. Зокрема, у мешканців Придністров'я більш високе матеріальне становище, ніж у мешканців Молдови [16, с.15]. Крім того, там більше людей вважають, що їхня країна знаходиться в кращому становищі, ніж Молдова (в порівнянні з часткою молдаван, які вважають, що Молдова знаходиться в кращому становищі, ніж Придністров'я). Звісно, потрібно враховувати рівень демократії у квазідержавих, з яким пов'язана відвертість відповідей респондентів. Проте ця обставина не суттєво впливає на висновки про те, що територіальне розмежування Молдови і Придністров'я створило окремі світи досвіду, однак окремість не спричинила прірви між спільнотами [16]. Те, що відрізняє Молдову і Придністров'я – соціальна пам'ять, комеморіальні практики. Якщо у ПНР актуалізовані свята, пов'язані з радянським минулим, то у Молдові – з антирадянським, наприклад, у 2010 р. започатковано «День соціалістичного окупації». Однак перспектива возз'єднання не витікає з результатів згаданих досліджень. З твердженням «Молдова і ПНР не можуть возз'єднатися» згодні 46% мешканців ПНР та 29% мешканців Молдови [16, с.33]. Автори досліджень роблять висновок, що їхні «результати ускладнюють загальноприйнятій концепції Молдови-ПНР як геополітичної лінії розбіжностей, які бачать жителів з обох сторін як таких, що живуть у різних цивілізаційних вимірах <...>. У регіоні немає розбіжностей, які б утворювали нездоланну прірву. Це забезпечує можливість узгодженого врегулювання конфлікту у разі зацікавленості сторін. Разом з тим, спільні проблеми звичайних громадян навряд чи об'єднують елітних ворогів» [16]. Остання обставина в сучасних умовах ставить під велике питання можливість територіального об'єднання.

Результати дослідження «Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі», здійсненого кафедрою філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка в Луганській області, свідчать¹ що мешканці регіону продовжують себе бачити однією спільнотою, сподіваючись на мирне вирішення конфлікту і об'єднання територій. Правда, існують варіанти статусу повернення. Як правило, вважають що треба повернутися до передвоєнного статусу («щоб все було як було раніше, поки не почалися військові дії»), але є такі, хто вважає що без певних поступок (надання регіону особливого статусу, автономії) непідконтрольні території не погодяться повернутися в Україну. Існує також думка, що про непідконтрольні території треба забути як про Крим².

«Луганск и Донецк должны отойти Украине, возможно, с какими-то привилегиями этих регионов, возможно, свой парламент или своя полиция, с какими-то другими правами, на других условиях не согласятся» (чоловік, 34 роки, освіта вища, менеджер).

«Якщо мірове сообщество не поможет, то од них (от ЛНР/ДНР – Хобта С.В.) надо отделиться. В моем понимании, ситуация така: якийсь процент, ясно що вони за ССРСР і живуть ССРСРом, друга частина людей – вони не бачать виходу і ждуть (потому, що під дулами автомата чи то зможеш піднятися), і вони будуть чекати рішення якогось для себе, а треті страшно хотять в Росію. Для мене: я не хочу Донбаса, я не хочу тих людей. Може це я виражаюсь не очень, но вони потеряні для нас який-то період. Пока, возможно, на Україні не стане легше жить і лучше жить. Тому таке моє мненіє, Донбаса пока у нас нема. Як і Крима» (жінка, 64 роки, освіта вища, пенсіонерка).

Війна фрагментувала соціальний простір. Реальністю зони конфлікту стала лінія розмежування. Рух на лінії розмежування стабільно активний. Щоденно її перетинають близько 30-40 тис. осіб та 5-6 тис.

¹ Інформаційна основа – глибинні інтерв'ю, проведені на території Луганської області (окуповані і неокуповані території) навесні 2017 р., та анкетування мешканців Півночі Луганської області (перша хвиля n = 148 чоловік (січень 2017); друга хвиля n = 142 (березень 2017)). Вибіркові сукупності дуже невеликі, тому отримані результати не претендують на репрезентативність, проте вони дозволяють окреслити певні тенденції, які мають місце у зоні конфлікту

² У тексті наводяться фрагменти інтерв'ю зі збереженням мови оригіналу.

транспортних засобів [17]. Це атрибут усіх суспільств з «замороженим» конфліктом. Часто державо-метрополія, намагаючись контролювати ситуацію, робить це через зменшення кількості точок пропуску, обмеження на перетин транспортними засобами, обмеження дозволених товарів [18, 19]. Наприклад, з Луганської області до Луганська можна потрапити через 2 КППВВ*³ Найпопулярніший піший перехід – Станція Луганська – вузьке гирло з розбитим мостом.

Лінія розмежування є подібною до державного кордону з тією різницею, що вона розриває спільноти і звичні життєві практики. При цьому, вона не сприймається як справжній кордон, що розділяє «своїх» і «чужих». Це тимчасовий кордон між «своїми». Про це свідчать як результати анкетування (див. табл.1), так і результати глибинних інтерв'ю.

Таблиця 1.

**Розподіл відповідей на питання: «Як би Ви охарактеризували кордон між Україною та ЛНР/ДНР?»,
% від опитаних**

	Варіанти відповіді	Південь Луганської області, n=142
1	Кордон, що відділяє від «чужих»	7
2	Кордон між «своїми»	57
3	Інше	5
4	Важко відповісти	31

«Для меня это не является границей потому, что я помню эту территорию еще до конфликта. И потому она для меня и на той, и на этой стороне является родиной. И это формальная граница по сложившимся обстоятельствам, так сказать, по ситуации. Я не считаю это границей. Повторюсь, для меня и эта территория, и эта, которая подконтрольная, является моей родиной» (чоловік, 24 роки, освіта середня спеціальна, масажист).

Комусь доводиться їздити до родичів, комусь ходити на роботу, отримувати пенсію чи допомогу на дитину, купувати життєво необхідні ліки і т.п. Причому, ця мобільність – у два боки. Переважна більшість перетинає лінію розмежування з боку непідконтрольних територій, але не можна говорити про односпрямованість руху. Люди з контрольованих територій продовжують працювати в Луганську, а луганчани працюють на підконтрольних територіях. Це, зазвичай, позмінна робота або інші форми графіку, коли не треба кожен день переходити КПП.

«Кто-то старается сюда приехать поработать. Как бы там ни было тяжело, но добираются, ездят. Из Украины сюда (в Луганск – Х.С.). У нас сотрудница работает со Станицы. После смены, работает двое суток через двое, едет домой» (жінка, 40 років, освіта середня, повар)

На підконтрольні території з непідконтрольних постачають дрібні партії окремих товарів (наприклад, в Донецькій області – рибу), і з підконтрольних доставляють замовлені через інтернет/Нову пошту товари (наприклад, Ogriflame, Mary Kay та інше) і т.п. Лінія розмежування стає унаочненням поділу світів. Особливо це кидається у вічі, коли бачиш увесь строкатий трафік переходу: похилі люди на кріслах ЮНІСЕФ/ООН, дитячі коляски, ящики з огірками та помідорами, гроби, клітки з домашніми улюбленцями, черги людей, які шикуються у колони. Самоорганізація на пунктах пропуску заслуговує на окреме слово. Автор цих рядків особисто перетинала лінію розмежування, і кожен раз брав подив, коли люди, потрапивши в однозначно принизливу і безглузду ситуацію, намагалися придати їй сенсу. Наприклад, вони не чекають команди від конвоїрів, а самі шикуються в колони, перевіряють, щоб на умовній лінії старту перетину було по 5 людей (бо і українська, і інша сторона запускають по 5 людей, вишикуваних в одних ряд); водночас разом, як по команді, переступають умовну стартову лінію, контролюють чергу, нагадують один одному підготувати документи, пропускають дітей та старих і т.д. Все це нагадує процеси, про які писав Віктор Франкл у своїй книзі «Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі»[20].

Лінія розмежування розрізає життєвий простір багатьох мешканців області, розділивши простори їхнього існування на простір, з яким індивід пов'язує свої перспективи (перспективний простір, Батьківщина), в якому він реалізується і забезпечує своє існування (інституційний простір) та простір, в якому він живе (повсякденний простір). Можливо виділити три основні комбінації цих трьох просторів (рис. 2) в залежності від того, як індивід діє, де він живе і з якою країною пов'язує своє майбутнє.

Ми виходимо з того, що актори сприймають соціальний простір з точки зору намірів і здатності діяти в ньому. З огляду на це, виділяємо три «перспективні» простори: Україна, РФ, ЛНР/ДНР, «інституційний простір» – це зона активності, з якою пов'язані важливі для індивіда практики (постійні/періодичні/потенційні), які забезпечують його коштами для існування та надають можливості для самореалізації, та «повсякденний простір» – поле повсякденних, рутинних практик, місце постійного проживання. На здатність діяти найбільший вплив чинять можливості, які є інституційно зумовленими. Відповідно, важливі, з точки зору забезпечення життєдіяльності, інституції можуть належати до різних просторів дії, збігатися чи не збігатися з простором «повсякденним», тяжіти до різних «перспективних» просторів.

³ КППВВ – контрольно-пропускний пункт в їзда-виїзду.

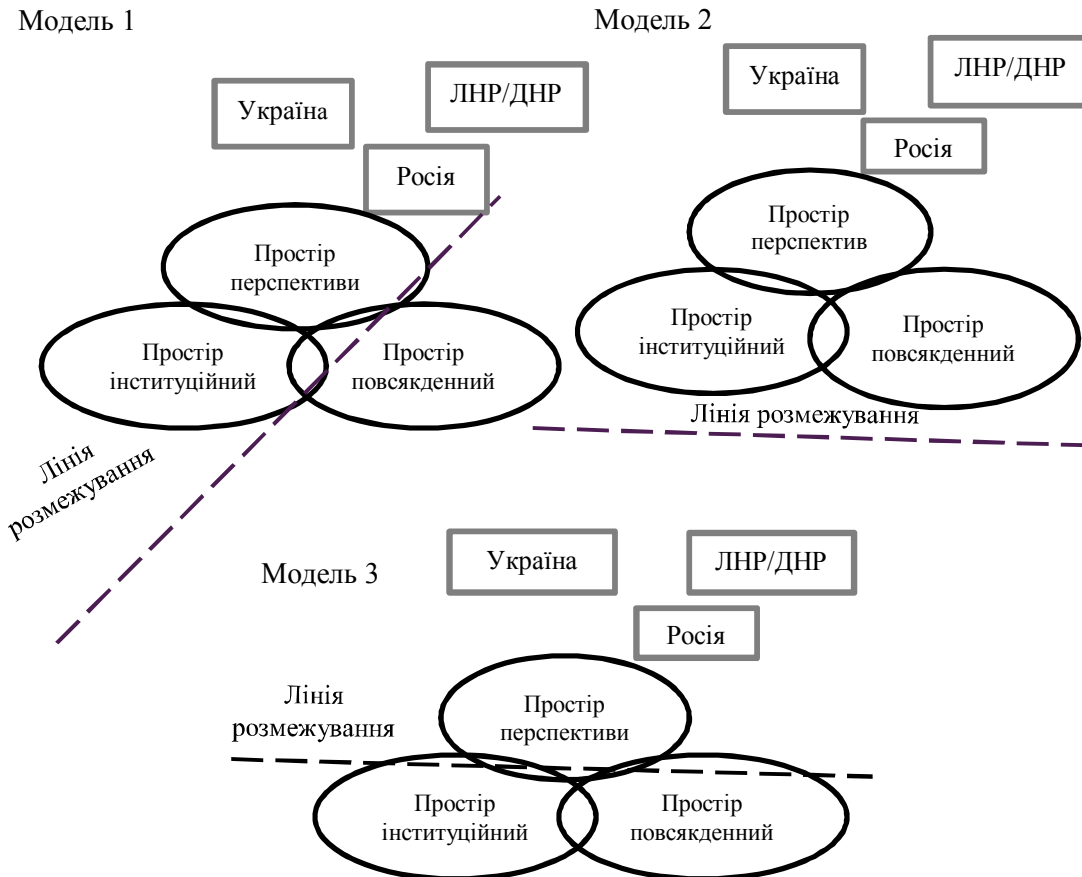

Рисунок 2. Моделі фрагментації соціального простору в зоні конфлікту

Наприклад, індивід що живе в ЛНР, працює на підконтрольній Україні території області, не сприймає ЛНР/ДНР як автономне утворення і чекає на повноцінне повернення території до складу України. Або, навпаки, мешкаючи на підконтрольній території, заробляє в ЛНР, при цьому пов'язує своє майбутнє з Україною (або чекаючи, коли його населений пункт теж приєднається до «руського миру»). Внаслідок цього виникає ситуація, коли між простором життя, простором, з яким пов'язана соціальна реалізація (професійна, громадська), та Батьківщиною можливий дисонанс. Наявність або відсутність такого дисонансу (назвемо його громадянським) і відбито у різних моделях комбінації трьох просторів на рис.2.

Перша модель (назвемо її «ідейна») демонструє невідповідність простору безпосереднього оточення та простору, в якому індивід реалізує себе інституційно і бачить своє громадянське майбутнє.

Друга модель, («послідовна») передбачає узгодженість усіх трьох просторів, відсутність громадянського дисонансу між повсякденним оточенням, місцем соціальної реалізації та уявленням про Батьківщину.

Третя модель, назвемо її («вичікування») передбачає неузгодженість особистісного простору та простору соціальної реалізації з «перспективним» простором. У цьому випадку існує паразитарне або вимушене використання громадянсько чужого простору з надією на приєднання до наразі недоступного «перспективного».

Теоретичне припущення підтвердилось даними глибинних інтерв'ю у зоні конфлікту. Інститути, важливі для забезпечення існування та самореалізації, та повсякденний простір пов'язані для багатьох респондентів як з підконтрольними, так і з непідконтрольними територіями. Це може бути важливою основою для збереження лояльності до України на непідконтрольних територіях. Як правило, «перспективний простір» пов'язаний з «простором інституційним». Це означає, що відчуття єдиного соціального простору, почуття територіальної спільності, приналежності до України («ідейна» модель та модель «вичікування») буде зберігатися у випадку інституційної залежності від України (актуальної чи потенційної), сподівання на соціальну реалізацію саме в її просторі. Тому бар'єри з боку України в цьому напрямі будуть зменшувати кількість лояльного населення на непідконтрольних територіях.

Якщо поглянути на лінію розмежування як на аналог державного кордону, то можна побачити всі передумови для посилення її бар'єрної функції. У таблиці 2 показані фактори та причини, що сприяють підсиленню бар'єрної функції кордону, виділені за П. Ретвелдом [21], та наша адаптація їх до зони конфлікту в Україні (у дужках, курсивом).

Таблиця 2.

Фактори і причини, що сприяють підсиленню бар'єрної функції кордону/лінії розмежування

Фактори	Причини
Внутрішня перевага	Якщо в країні/регіоні створені внутрішні умови, при яких внутрішні зв'язки переважають над зовнішніми (<i>у нашому випадку під зовнішніми зв'язками на непідконтрольній Україні території розуміється насичення ринку продукцією не українського, а російського, білоруського тощо виробництва</i>)
Регулювання з боку держави	Держава створює різного роду обмеження (<i>транспортна блокада Донбасу, КПВВ, реєстрація ВПО</i>)
Інституційні відмінності між сторонами, що межують територіями	Ці відмінності стосуються, наприклад, ринку праці, соціального сектору, системи освіти, системи стандартизації та сертифікації товарів і послуг та ін. (<i>рублева зона в ЛНР / ДНР</i>)
Інформаційний вакуум	Відсутня можливість отримання інформації щодо прикордонних територій на національній мові. Інформаційні кордони - завжди наслідок наявності інших із зазначених бар'єрів (<i>підконтрольні та непідконтрольні території – зона різних ЗМІ, діє заборона сайтів</i>)
Підвищені витрати на послуги транспорту і зв'язку	Якщо витрати на перевезення товару через кордон перевищують допустимі межі (стають економічно не вигідними), інтенсивність таких перевезень різко падає. Підвищені транспортні витрати можуть бути пов'язані з регулюванням з боку державного сектору (створення штучних бар'єрів), інституційними відмінностями прикордонних територій, неефективною роботою пунктів пропуску, неузгодженістю транспортних організацій та ін. (<i>Вартість проїзду (квітень 2017): Київ-Станиця Луганська = 760 грн., Краматорськ-Зайцеве = 700 грн. Використання території Ростовської області Росії для зв'язку підконтрольної і непідконтрольної частин регіону</i>).

Виникає ситуація, коли зовнішні контакти у населення територій, що відокремились, досить обмежені. До цього додаються ще окремі політичні рішення, такі, як пенсійна політика щодо ВПО, заборона російських сайтів. Foreign affairs так прокоментували дії українського Президента: «Звичайно, російська агресія в Україні не обмежується лише боротьбою на своїх кордонах. Російська пропаганда відіграє ще більшу роль у впливі на українську політику, ніж у країнах Заходу. Однак підхід Порошенка до протидії російській пропаганді був непродуманим та неефективним. Замість того, щоб демонструвати розчарованістю українцям, особливо на сході, що постреволюційна держава представляє їхні інтереси, він вводить цензуру на будь-який зміст, пов'язаний з Росією під виглядом національної безпеки»⁴ [22].

Лінія зіткнення ілюструє головну проблему «заморожених» конфліктів. Вона полягає у суперечливій ситуації, коли батьківська країна, декларуючи стратегію реінтеграції, насправді практикує ізоляціонізм. Це можна побачити і в Абхазії, і в Південній Осетії, де, з одного боку, зовнішнє втручання блокує РФ (зокрема на роботу місії ОБСЄ), а з іншого - Грузія Законом про окуповані території. Зі зміною влади у Грузії почалися спроби лібералізації цього Закону [23]. В цілому говорять про його поступове «затухання»: так, за фактом «незаконної економічної діяльності на окупованих територіях» за весь час дії Закону було порушено три справи: в 2011, 2012 і 2016 роках, а за фактом несанкціонованого перетину кордону статистика щорічно згасала, особливо зі зміною влади. Наприклад, якщо в 2009 році розслідування було розпочато по 88 фактам (2010 р. – 83, 2011 р. – 55, 2012 р. – 26, 2013 р. – 45, 2014 р. – 36), то в 2015 р. таких справ було всього 17, а на квітень 2016 р. було зафіксовано один випадок [24]. В Україні такий закон теж розроблявся [25], але поки санкції помагають у блокаді Донбасу та контролі лінії зіткнення. Внаслідок цього, невизнані території знаходять альтернативний шлях отримання ресурсів і отримують аргументи на користь країни-покровителя, зокрема важливості контролю над ситуацією з її боку. Ідеологічна обробка з обох боків завершує справу. Кожна зі сторін змальовує іншу як толкієнівський «Мордор» [26, 27]. Виникає певне замкнуте коло.

Ф. Морар вважає, що нездатність розібратися з «замороженими» конфліктами шляхом стратегічно спрямованих узгоджених дій просто підтримує поточний стан речей, тим самим гарантуючи, що сторони не досягнуть примирення і не врегулюють свої розбіжності [28]. На думку експертів, якщо квазідержави не досягають міжнародного визнання чи не об'єднуються з державою-покровителем, то вони врешті решт будуть змушені абсорбуватися у батьківську державу або увійти на правах автономії у федеративному устрої до батьківської держави [11, с. 273]. У будь-якому випадку, обґрунтування економічної реінтеграції у всіх «заморожених» конфліктних зонах з часом тільки посилюється. Це проявляється в лібералізації

⁴ Переклад – Хобта С.В.

законодавства, комунікації через лінію розмежування, розвитку інфраструктури прифронтових територій. Основа для реінтеграції завжди лишається, бо незважаючи на роки існування, люди в розділених територіях продовжують поділяти однакові базові цінності. Питання лишається за елітами, у яких різні держави-покровителі, а тому немає зацікавленості у компромісі.

Політика України стосовно псевдодержавних утворень («ЛІНР/ДНР») в цілому не відрізняється від політики інших метрополій у «заморожених» конфліктах. Лінія розмежування у всіх конфліктах виконує роль державного кордону, відділяючи поля інституційної регуляції метрополії та квазідержавних утворень. Ізоляція непідконтрольних територій, відкладення вирішення конфлікту може в перспективі лише ускладнювати пошуки компромісного рішення, а пропаганда з обох сторін буде лише поглиблювати розкол. На даний час мешканці регіону все ще бачать себе однією спільнотою, сподіваючись на мирне вирішення конфлікту і об'єднання територій. Цьому сприяє те, що інститути, важливі для забезпечення існування та самореалізації, пов'язані для багатьох людей одночасно як з Україною, так і з непідконтрольними територіями.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Замороженные конфликты в мире. От Кашмира до Донбасса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euroua.com/world/conflicts/8231-zamorozhennye-konflikty-v-mire-ot-kashmira-do-donbassa>. 2. Burrige T. Ukraine Ukraine conflict: Daily reality of east's 'frozen war' [Електронний ресурс] / Tom Burrige // BBC News. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/world-europe-35990401>. 3. Платонова М. А. Де-факто независимые государства Кавказа: переосмысление терминологии / М.А. Платонова // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. – Сер. 4, Ист. – 2012. – № 1. (21) Регионоведение – С. 98 – 101. 4. Die Zeit: Москва коллекционирует замороженные конфликты [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://point.md/ru/novosti/v-mire/die-zeit58-moskva-kollekcioniruet-zamorozhennye-konflikty>. 5. Кононов И. Ф. Донбасс и Галичина в зеркалах региональных сознаний (по материалам фокусированных групповых интервью) / Илья Федорович Кононов // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Зб. наук. пр. – Вип. 15. – Харків: Харківський нац. у-т ім. В. Н. Каразіна, 2009. – С.435 – 455. 6. Kofman M. Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine [Електронний ресурс] / Michael Kofman, Katya Migacheva, Brian Nichiporuk, Andrew Radin, Olesya Tkacheva, Jenny Oberholtzer. – Published by the RAND Corporation, Santa Monica, Cali, 2017 – 110 p. – Режим доступу: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1498.html. 7. Uppsala Conflict Data Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucdp.uu.se/>. 8. Global Conflict Tracker [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#/?utm_medium=cpc&utm_source=foreign_affairs&utm_campaign=GCT. 9. Фонд Карнеги: предотвращение эскалации – приоритет США на Южном Кавказе [Електронний ресурс] // Голос Армении – Режим доступу: <http://golosarmenii.am/article/54133/fond-karnegi-predotvrashhenie-eskalacii-%E2%80%93-prioritet-ssha-na-yuzhnom-kavkaze>. 10. Зачем РФ сохраняет и создает «замороженные» конфликты у своих границ: мнения экспертов, 07.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/world/zachem-rf-sohranyaet-i-sozdaet-zamorozhennye-konflikty-u-svoih-granic-mnenie-ekspertov-705701.html>. 11. Kolstø P. The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States [Електронний ресурс] / Pål Kolstø // Journal of peace research. – Volume 43. – Number 6. – November 2006. – P. 723–740. – Режим доступу: http://www.colorado.edu/geography/class_homepages/geog_4712_f07/quasi_states.pdf. 12. Расстановка сил. Сравнение боевого потенциала вооруженных сил Грузии, Южной Осетии и России в зоне конфликта [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lenta.ru/articles/2008/08/08/forces/>. 13. Список країн за чисельністю збройних сил [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. 14. Соловьев В. Приднестровский напев [Електронний ресурс] / Владимир Соловьев, Николай Пахольницкий // Коммерсантъ Власть. – 2014. – № 29. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=RF-CQAAQBAJ&pg=PA13&lpg=PA13&dq=Квоты++Приднестровье+Власть&source=bl&ots=qxnoylrzG&sig=UppwVxRU_oBSQ26ZGGKOLIfAcmc&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjntJ6l6dTVAhUFDZoKHcprD1sQ6AEIKjAB#v=onepage&q. 15. Украина-Молдова-»ПМР»: золотой треугольник контрабанды [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economist.com/node/12494503https://anticoruptie.md/ru/rassledovaniya/ekonomika/ukraina-moldova-pmr-zolotoj-treugolnik-kontrabandy>. 16. O'Loughlin J. Comparing the Republics of Moldova and Pridnestrovie (Transnistria) Using Simultaneous Surveys [Електронний ресурс] / John O'Loughlin, Gerard Toal, Rebecca Chamberlain-Creanga // Eurasian Geography and Economics. – V. 54. – № 2. – 2013. – Режим доступу: www.colorado.edu/ibs/intdev/johno/pub/DividedSpace.pdf. 17. Ситуація в контрольних пунктах в'їзду-виїзду на лінії розмежування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/ua/news/1502513922-Situaciya-v-kontrolnih-punktah-vizdu-viizdu-na-linii-rozmezhuвання/>. 18. Южная Осетия удаляется от Грузии? 09.07.2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.georgiatimes.info/analysis/92586.html>. 19. Южная Осетия: государственные границы новопринзанной республики. Доклад к. ф. н., доцента кафедры философии Дзугаева К. Г., (Юго-Осетинского госуниверситет, Республика Южная Осетия) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://riss.ru/evgajstvo/4223/>. 20. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / В. Франкл // – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 160 с. 21. Осмоловская Л. Г. Функции границы как фактор развития приграничных регионов и формирования трансграничных регионов / Л. Г. Осмоловская // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. 2016. Сер.: Естественные и медицинские науки. – № 1. – С. 45 –54. 22. Foxall A. Stalled Revolution [Електронний ресурс]. / Andrew Foxall and Lincoln Pigman – 2017. – June 29. – Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2017-06-29/ukraine-s-stalled-revolution>. 23. Мачаидзе Р. Грузия меняет подход к оккупированным территориям [Електронний ресурс] / Руса Мачаидзе. – Режим доступу: https://ru.hromadske.ua/posts/Gruzija_Menyaet_Podxod%20. 24. Паресишвили М. Как работает закон об оккупированных территориях [Електронний ресурс] / Мзия Паресишвили. – Режим доступу: <https://www.ekhokavkaza.com/a/27649194.html>. 25. В СМІ попав текст закона о деокупации Донбасса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ostrovok.lg.ua/news/alchevsk/v-smi-popal-tekst-zakona-o-deokupacii-donbassa>. 26. Порошенко побував на лінії розмежування у Цхинвальському регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://galinfo.com.ua/news/poroshenko_pobuvav_na_linii_rozmezhuвання_u_tshinval'skomu_regioni_264974.html. 27. Заявление Главы Луганской Народной Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://glava-lnr.su/content/zayavlenie-glavy-luganskoj-narodnoj-respubliki-0_19.01.2017. 28. Морар Ф. Миф о «замороженных конфликтах». За гранью иллюзорных дилемм [Електронний ресурс] / Филон Морар // per Concordiam. – 2010. – V. 1. – № 2 – С. 11 – 17. – Режим доступу: http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/mcdocs/files/College/F_Publications/perConcordiam/pC_V1N2_ru.pdf.